

*Herman Noordegraaf
en
Hub Crijns*

Kap en koord in Amsterdam

De geschiedenis van het bedrijfsapostolaat
van de capucijnen in Amsterdam 1950-2000

NARRATIO - DISK

Herman Noordegraaf

en

Hub Crijns

Kap en Koord in Amsterdam

De geschiedenis van het bedrijfsapostolaat
van de capucijnen in Amsterdam 1950-2000

NARRATIO - DISK

CIP-gegevens Koninklijke Bibliotheek Den Haag
NUGI 636
trefwoord: arbeidspastoraat/bedrijfsapostolaat

Auteurs: Herman Noordegraaf, Jan W. Scheffers o.f.m.cap., oud coördinator arbeidspastoraat bisdom Breda, sociaal-ethicus en publicist; pater Floris Nadorp o.f.m.cap., oud aalmoezenier Amsterdam; en Hub Crijns.
Eindredactie; Hun Crijns

Illustraties: zie verantwoording illustraties

Dank aan: het bestuur van de Stichting landelijk bureau Dienst in de Industriële Samenleving vanwege de Kerken (DISK), dat de ontwikkelingskosten financierde, het bestuur van steunfonds DISK en het bestuur van DISK Amsterdam, die de jubileumviering op 7 april 2000 mogelijk maakten en het bestuur van de Orde der capucijnen, dat de uitgave van dit boek mede financierde.

ISBN 90 5263 462 9

Uitgevers: theologische uitgeverij 'Narratio' te Gorinchem in samenwerking met de Stichting landelijk bureau Dienst in de Industriële Samenleving vanwege de kerken (DISK) te Amsterdam.

© april 2000. uitgeverij NARRATIO, Postbus 1006, 4200 CA Gorinchem en DISK, Amsterdam

tel. 0183 62 81 88 fax 0183 64 04 96 email: lvdherik@narratio.nl

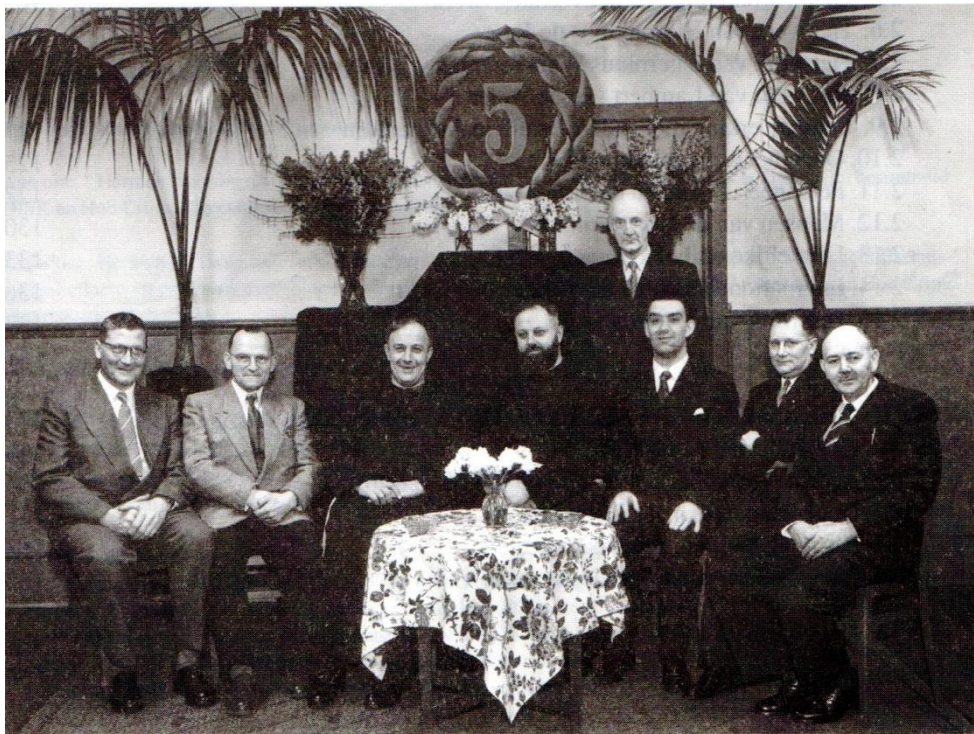
Actuele informatie is te vinden op Internet: <http://www.narratio.nl>

Niets uit deze uitgave mag verveelvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

Onze boeken zijn ook te bestellen via de boekhandel
IN België verkrijgbaar bij Liprobo, Mechelen tel: 015 41 17 07

INHOUD

Ter Inleiding	5
DEEL I – BEDRIJFSAPOSTOLAAT IN MOKUM: 1950-1962	7
1.1. Het begin: alarm!	7
1.2. Achtergronden en ontwikkelingen	11
1.3. Het werk van Hieronymus de Jong	16
1.4. Het werk van Lucidius van der Sman	27
1.5. Het werk van Petronius van Rooij	34
1.6. Het werk van Floris Nadorp	35
1.7. Het werk van Eusebius Schuurmans	63
1.8. Het werk van Alcuïnus Stevens	64
1.9 Financiën, organisatie en gebouw	65
Noten	82
DEEL II: EEN TIJD VAN VERANDERING: 1962-1986	85
2.1. Alles verandert	85
2.2. Het werk van Seraphinus Blomme	86
2.3. Het werk van Rombout van Doorn	93
2.4. Het werk van Ignatius Breuer	98
2.5. De ontwikkeling van het vormingswerk	103
2.6. Het werk van Hieronymus de Jong	105
2.7. Het werk van Saterninus Wim Weenink	106
2.8. Het werk van Lambert van de Water	114
2.9. Samenwerking met andere centra in Amsterdam	117
2.10. Oecumenische samenwerking	125
2.11. Personeel, financiën en organisatie	127
2.12. Mensen van de Noordermarkt	130
2.13. Landelijke ontwikkelingen	133
2.14. Internationale contacten	136
2.15. Het werk van Floris Nadorp	137
Noten	141
DEEL III: CRISIS- EN OUDERENPASTORAAT: 1986-2000	143
3.1. Het einde van de NSDM	143
3.2. Activiteiten voor ouderen, WAO'ers en werklozen	154
3.3. Gepensioneerd, maar niet werkloos	161
3.4. Als ik ga kwijlen, schei ik ermee uit	162
3.5. Personeel, financiën en organisatie	163
Noten	165
Slotbeschouwing	
Bijlagen:	
I. Overzicht van de bedrijfsaalmoezeniers van de capucijnen te Amsterdam	170
II. Verantwoording	173
III. Lijst van afkortingen	174

1 Viering van het eerste lustrum bedrijfsapostolaat op de Wester Suiker Raffinage fabriek dd. 6 februari 1955. De Werkraad WSR of kern, v.l.n.r. Guus Mans, Toon Swart, pater Lucidius van der Sman, pater Hieronymus de Jong, Van Tienhoven (staand), onbekend, onbekend en Piet de Moel.

TER INLEIDING

“Zou je de geschiedenis willen schrijven van het bedrijfsapostolaat van de capucijnen? Volgend jaar hebben we namelijk het 50-jarig jubileum in Amsterdam.” Deze vraag stelde mij de oud-arbeidspastor en capucijn Jan W. Scheffers op vrijdagmiddag 11 juni 1999. We ontmoetten elkaar ter gelegenheid van de presentatie van een bundel interviews met (protestantse) industriepastores¹. Hij voegde eraan toe dat er inmiddels een geordend en beschreven archief was van dat bedrijfsapostolaat in het klooster in Den Bosch.

Een unieke geschiedenis

Ik krabde mij achter de oren, omdat ik toch meer van dat archief wilde weten alvorens ik eventueel aan deze ‘vrije tijds’-klus zou beginnen. Ik verklaarde mij wel in principe bereid, omdat de geschiedenis van het bedrijfsapostolaat mij persoonlijk boeit, en de moeite waard is om voor het nageslacht bewaard te worden. Het is tenslotte een poging om het kerk-zijn in een geïndustrialiseerde samenleving gestalte te geven! En het vergeten gaat zo snel in een tijd waarin, even ongenueanceerd gesteld, historisch besef het veld ruimt voor korte termijn geheugen of vluchtige hypes.

Na mijn vakantie, op 6 augustus 1999, trok ik naar Den Bosch, om het archief in te zien. De beheerder pater Ambrosius van der Stam ontving mij allervriendelijkst en bracht mij naar een kamer waarin twaalf volle archiefdozen stonden. Ik mocht ze inkijken om te weten te komen of het iets voor mij zou zijn. Enige steekproeven maakten mij al gauw duidelijk dat ik hier een historische goudmijn had gevonden met heel veel interessant materiaal. Er was veel bewaard gebleven, ook achtergrondstukken, die licht wierpen op interne verhoudingen en op de plaats van het bedrijfsapostolaat in het bredere krachtenveld van kerk en samenleving. Ik was ‘verkocht’ en zei nu definitief ‘ja’.

Een documentair boek

Zo ligt dat boek nu boor U. Het is uitvoeriger geworden dan ik in aanvang gedacht had. De reden heeft te maken met de inschatting dat niet spoedig iemand anders zich aan deze geschiedschrijving zou wagen. Zeker niet als er toch al iets zou liggen dat het gras voor een deel voor de voeten had weggemaaid. Ik neem dan ook bewust het risico minder lezers met het oog op een documentaire vastlegging, die het niveau van een zuiver gedenkboek overstijgt.

Deze werkwijze is naar mijn mening des te meer van belang, omdat de wetenschappelijke geschiedenis van het rooms-katholiek bedrijfsapostolaat nog steeds geschreven moet worden. Er zijn brochures en kleinere geschriften gepubliceerd ter gelegenheid van jubilea. Er zijn scripties en de twee interviewbundels uit de serie waarin ook deze uitgave verschijnt. En de proefschriften van Maarten van der Linde en John Veldman bevatten belangrijke gedeelten over het protestantse industriepastoraat in de IJmond respectievelijk het bedrijfsapostolaat in Arnhem en het bisdom Utrecht². Maar het geheel is toch beperkt. Met deze geconcentreerde studie hoop ik weer een bouwsteen geleverd te hebben voor de studie van het bedrijfsapostolaat.

Een andere reden voor het uitdijen van het boek ligt in de vermelding van allerlei details. De wijze waarop de aalmoezeniers zich vervoerden (fiets, brommer, auto), zich kleedden, om maar een paar voorbeelden te noemen, zijn betekenisvol voor het leven binnen de orde en voor de tijd zelf. Tevens heb ik soms wat uitgebreider geciteerd om sfeerindrukken te geven en de beleving van het tijdsgebeuren beter invoelbaar te doen maken.

---

¹ Herman Noordegraaf, Johan Plasman, Eef van Vilsteren, *Pionieren tussen werk en kerk. Verhalen rond opkomst van het industriepastoraat*, Gorinchem 1999.

² Naast de eerder genoemde bundel verscheen een bundel met interviews met (rooms-katholieke) bedrijfsaalmoezeniers: Hub Crijns, Herman Noordegraaf en Eef van Vilsteren, *Pendelen tussen werk en kerk. Verhalen rond de opkomst van het bedrijfsapostolaat*, Gorinchem 1994. Zie verder: Maarten van der Linde, *Werkelijk, ik kan alles. Werkers in kerkelijke arbeid in de Nederlandse Hervormde Kerk 1945-1966*, 's-Gravenhage 1995; John Veldman, *Project bedrijfsapostolaat. Een historisch en theologisch onderzoek naar een verantwoord spreken van de gelovige in de economie*, Kampen 1998.

Dank

Dank gaat allereerst uit naar pater Ambrosius, die mij zo ruimhartig behulpzaam was wat betreft de archieven. Voorts aan de meelezers, te weten pater Floris Nadorp, pater Jan W. Scheffers en Hub Crijns, directeur van het landelijk bureau DISK. In de afwerking van het boek heeft Hub Crijns naast de eindredactie het nodige meegeschreven. We maken tenslotte de welbekende opmerking, die niet mag ontbreken: alleen de auteurs zijn aanspreekbaar op fouten en tekortkomingen.

*Herman Noordegraaf
februari 2000*

2. Met de vrouwen in 1955 op retraite bij de redemptoristen in Bergen in Noord-Holland.

DEEL I

BEDRIJFSAPOSTOLAAT IN MOKUM: 1950-1962

De draak van de ontkerkelijking trok veel bekijks in de jaren vijftig. In hogere en lagere kringen van de geestelijkheid der rooms-katholieke kerk sloeg men alarm. Er moest een tegenwicht gevormd worden, en snel. Vanuit de emotie startten ook in Amsterdam de eerste initiatiefnemers het bedrijfsapostolaat der capucijnen. Na een algemene aanduiding van de bredere context waarin het bedrijfsapostolaat ontstond en zich moest ontwikkelen, geven wij een beschrijving van het werk van de bedrijfsaalmoezeniers uit de eerste periode: de paters Hieronymus de Jong, Floris Nadorp, Lucidus van der Sman, Petronius van Rooij, Eusebius Schuurmans en Alcuinus Stevens. Daarna gaan we in op de organisatorische en financiële aspecten en de huisvesting.

1.1. Het begin: alarm!

Hoe kan de kerk (opnieuw) greep krijgen op de vele katholieken uit het werkmilieu in de grote volksbuurten van Amsterdam en vooral ook op de jeugd? Deze vraag leefde na de Tweede Wereldoorlog sterk onder de geestelijken van de rooms-katholieke parochies. De pastoors vreesden als gevolg daarvan ook verval van de moraal en een vatbaarheid voor het in Amsterdam sterk aanwezige communisme. In het bijzonder dachten zij daarbij aan de aantrekkingskracht van de direct na de Bevrijding opgerichte Eenheidsvakcentrale (EVC), die onder communistische leiding stond.

De eerste initiatiefnemers

Het was vooral pastoor Kouwenhoven van de parochie H. Maria Magdalena die deze kwestie bij herhaling naar voren bracht. Zijn parochie in de rode Spaardammerbuurt was een echte volksparochie met veel ongeschoolde werklieden, van wie het merendeel werkzaam was op de binnen zijn parochie gelegen Westersuikerfabriek. Ook de katholieke sociale organisaties deelden de verontrusting. Rector J. Hupperetz, stedelijk aalmoezenier van de Katholieke Arbeiders Jeugd (KAJ), raakte dan ook bij het overleg betrokken. Dat gold ook boor Damascenus, de gardiaan (overste) van het klooster van de capucijnen, dat in de volksbuurt de Jordaan lag: Lijnbaangracht 48. Hun daarbij gebouwde kerk, de Sint Antonius kreeg in de volksmond de naam van 'De Tichel', naar het gelijknamige straatje naast de kerk. Een belangrijk moment in dit bezinningsproces was de benoeming in 1949 van de capucijn Euthymius van Iersel tot aalmoezenier van de arbeid in Kennemerland, die als zodanig bemoeienissen had met de arbeiders bij de Hoogovens. Toen deken G.P.J. van der Burg dit bericht hoorde belde hij bijna onmiddellijk Damascenus op met het dringende verzoek om een capucijn als bedrijfsaalmoezenier beschikbaar te stellen. Hij motiveerde zijn verzoek met het argument dat capucijnen zeer geschikt waren voor dit werk. Voorts voerde hij aan dat een strateeg zijn keurkorpsen altijd op de meest bedreigde plaatsen inzette en daar viel Amsterdam zeker onder. Damascenus nam contact op met de Provinciaal Ferrerius en het Definitorium (hoofdbestuur) in Den Bosch. Zij reageerden niet afwijzend, maar ook niet toeschietelijk. Zij wisten blijkbaar niet goed hoe zij op dit verzoek voor een nieuwe nog maar vaag omschreven functie moesten reageren. De deken en de gardiaan bleven echter aandringen (de deken niet rechtstreeks, maar via de gardiaan). Damascenus werd hiertoe gemotiveerd toen hij van zijn collega in IJmuiden (als eerste definitior tevens lid van het Definitorium) vernam dat de ervaringen met het werk op de Hoogovens positief waren.

Intussen was ook rector C.M. Klaver bij de ontwikkelingen betrokken geraakt. Hij was als moderator van de interparochiële Katholieke Actie (KA) en algemeen adviseur van de Katholieke Arbeiders Beweging (KAB) in Amsterdam een spin in het web van de katholieke sociale organisaties. Hij wilde een pater speciaal voor de jongeren.

Om het aarzelende Definitorium in Den Bosch over de streep te trekken vroeg Damascenus advies aan zijn medebroeder Paschasius, die goed bekend was met het werk van de KAB in de bisdommen Breda en Den Bosch.

Kap en koord in Amsterdam vertelt de geschiedenis van de paters capucijnen en hun werk in het bedrijfsapostolaat in Amsterdam.

In vijftig jaar is onze samenleving sterk veranderd. In dit boek komen rooms-katholieke priesters aan het woord over hun werken, leven en samenleven. De nadruk ligt met name op de tijd, dat ze werkzaam waren als bedrijfsaalmoezenier. In hun verhalen herleeft een wereld en een tijdvak, dat voorbij is. Zowel de Tweede Wereldoorlog, de periode van Wederopbouw, de economische groeitijd van de jaren zestig als de terugval in de jaren zeventig. Ook het leven van de rooms-katholieke kerk en van religieuze instituten is ingrijpend veranderd. Voor jongere generaties is het echt geschiedenis en sommige thema's en zaken zijn hen onbekend.

In het jaar 2000 zijn de paters capucijnen vijftig jaar werkzaam in Amsterdam. De laatste generatie heeft een grote motivatie gevonden om mee te werken aan dit boek. Het doen herleven van een tijdvak door middel van geschiedschrijving en gesprekken gaf voldoening. Het boek markeert hun inzet voor sociale gerechtigheid en is een erkenning van de waarde van deze pionierstaak.

Met dit verhaal over het werk van een religieus instituut en daardoorheen over het sociaal-economische leven van Amsterdam is een gedenkwaardige geschiedenis geschreven.

Kap en koord in Amsterdam is een derde boek over de geschiedenis van het arbeidspastoraat, dat landelijk bureau DISK en Narratio uitgeven, met een nadruk op de periode 1950-2000. Dit boek geeft een bijzondere inkijk in de opkomst van een eigentijdse en al heel snel oecumenische vorm van kerkelijk werk.

90 5263 462 9

theologische uitgeverij

Narratio

